PERSOANA NARATORULUI ÎN ROMANUL LUI ISABEL ALLENDE, *CASA SPIRITELOR*

MIHAELA ROŞU BÎNĂ
Colegiul Național „C. Brediceanu”, Lugoj

Cuvinte cheie: *instanțe narative, narator, personaj, heterodiegetic, subiectiv*

Discursul narativ, ca orice alt tip de discurs, indiferent de specie, complexitate şi dimensiune, presupune un act de comunicare. Aplicat operei literare, modelul jakobsonian îşi dezvăluie limitele. În comunicarea de acest tip, este vorba de existența privilegiată a unui „emițător” care nu e decât o variantă a subiectului creator. Literatura, înainte de orice, este un act de cunoaştere care pentru a deveni cunoaştere este mai întâi comunicare între doi poli, autorul şi cititorul. În această întâlnire, prin intermediul textului, există nişte strategii menite să suprapună perspectivele despre lume şi artă sau să le lase paralele. Textul narativ literar se caracterizează printr-o interacțiune dinamică între instanțe diferite, situate pe patru niveluri:

1. Autor concret – Cititor concret
2. Autor abstract – Cititor abstract
3. Narator – Naratar
4. Actor – Actor

Am ales una dintre aceste instanțe, din punctul nostru de vedere, cea mai incitantă, naratorul, pentru a-i urmări metamorfoza într-un roman de la granița secolului XXI: *Casa spiritelor* de Isabel Allende, scriitoare sud-americană prolifică, pe care am descoperit-o în urmă cu câțiva ani, cu atât mai mult cu cât între autorul concret, Isabel Allende, naratorul, la orice persoană ar fi el în roman, actorii Clara, Esteban Trueba şi Alba există numeroase similitudini. Cu toate acestea, naratorul este o figură creată care aparține ansamblului

BDD-A24973 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:10:09 UTC)

operei literare. În romanul amintit, el suferă metamorfoze deconcertante uneori pentru cititorul mai puțin avizat, relativizând perspectivele, amestecând în mod voit planul realității investigate cu cel al visului sau al imaginației.

Primul roman al prozatoarei, *Casa spiritelor,* apare în 1984 şi se bucură de un succes fulminant la scurt timp după apariție. Acest prim roman, început ca mai toate cărțile sale în data de 8 ianuarie a aceluiaşi an este o saga familială, în linia celor cu care secolul al XX-lea ne-a obişnuit şi care se desfăşoară în America Latină, într-o țară care seamănă enorm cu Chile, dar al cărei nume nu este pomenit niciodată.

În centrul narațiunii se află familia del Valle. Mezina, Clara, copil dotat cu puteri supranaturale, cu un incredibil *păr… verde*, descrie zilnic în jurnalul său evenimentele care îi ating familia şi, mai ales, pe sora sa cea mare, Rosa, de o frumusețe nepământeană. Din seria pretendenților numeroşi se distinge ambițiosul Esteban Trueba. Pentru a se ridica la înălțimea pretențiilor aristocraticei familii, după ce obține mâna Rosei, tânărul pleacă să câştige bani, angajându-se la minele din sud. Cu puțin timp înainte de căsătorie, viitoarea mireasă moare otrăvită din greşeală de un opozant politic al tatălui său. Covârşit de durere, tânărul aspirant la mâna Rosei se retrage la țară, dedicându-se întrutotul punerii pe picioare a unei ferme în ruină, abandonate de proprietarii ei. În câțiva ani, transformă proprietatea într-o afacere înfloritoare, semănând teroarea printre pauperii muncitori agricoli. După câțiva ani, reîntors în oraş, cere mâna Clarei, strania soră a primei logodnice. Între timp, îşi asigurase o descendență ilegitimă, violând-o pe una din servitoarea, Pancha Garcia. Această ramură bastardă a familiei Trueba, rămasă în plan secund, va deveni un element esențial al intrigii romanului. Naşterea fiicei Blanca, pasiunea încă din copilărie a fiicei latifundiarului pentru fiului unui țăran de pe moşie, Pedro Garcia III, apariția Albei vor constitui premisele desfăşurării epice de mare amploare.

În ciuda numeroaselor apropieri cu realitatea, *Casa spiritelor* nu este un roman autobiografic. Este, în mod cert, un roman de ficțiune a cărei geneză o descoperi cu destulă dificultate. Cu toate acestea, autoarea păstrează legături particulare cu episoade ale propriei

BDD-A24973 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:10:09 UTC)

existențe. Isabel Allende scrie acest roman în exil. Punctul de plecare al romanului este moartea anunțată a bunicului matern alături de care a crescut şi a cărui influență o recunoaşte în lucrările ulterioare cu caracter autobiografic, *Paula, Suma zilelor, Țara mea inventată*. Anecdotele familiei pe care le-a introdus în narațiune au inspirat-o cu certitudine şi prezența scriitoarei în roman este evidentă prin viziunea subiectivă asupra mediului familial şi social pe fundalul căruia îşi construieşte povestea.

Volumul de debut întruneşte toate notele caracteristice unei opere romaneşti şi mai ales elementele configurative ale prozei latino-americane, reunind realismul magic cu ficțiunea istorică într-o apropiată filiație cu romanul lui Gabriel Garcia Marquez.

Narațiunea în romanul de debut, complexă, devine metodă de lucru şi în romanele următoare. Autoarea oscilează între discursul la persoana a treia, al naratorului omniscient şi cel la persoana întâi al Albei sau al bunicului Esteban, delegați să preia în anumite momente frâiele narațiunii, sau al spiritelor omniprezente în istoria romanescă.

Vocile acestea, ale naratorului şi ale diferitelor personaje, au o singură orchestrație condusă de autorul a cărui autoritate, mai mult sau mai puțin discretă, se face simțită de la prima până la ultima pagină. Se împletesc într-un concert polifonic şi adeseori deconcertant voci de intensități şi tonalități diferite, construind straturi narative suprapuse. Alunecările în trecut, rememorările sau acoladele temporale sunt posibile tocmai datorită acestei structuri narative polifonice. Evenimentele familiei Trueba, când anecdotice sau bizare, când dramatice sau pline de cruzime, se înlănțuiesc, cresc unele din altele, cuvintele par a chema alte cuvinte, astfel încât ceea ce părea inițial restituirea unei colecții de amintiri familiale prețioase devine o saga pe mai multe generații a urmaşilor lui Esteban.

Narațiunea heterodiegetică reprezintă structura de rezistență a construcției romaneşti. Ea este străpunsă cu regularitate de discursul homodiegetic al personajelor care vin cu propria lor versiune asupra evenimentelor relatate anterior. Perspectivei obiective i se suprapune cea subiectivă, care pulverizează credibilitatea narațiunii anterioare, o pune sub semnul îndoielii sau în cel mai fericit caz justifică ceea ce părea de nejustificat. Trecerea de la o persoană la alta se face fără

BDD-A24973 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:10:09 UTC)

nicio tranziție. Neprevenit, cititorul este pus în situația de a primi de la Esteban Trueba versiunea paralelă şi personală a unui eveniment în care acesta a fost personajul principal sau care l-a afectat în mod particular. El vine astfel să contrabalanseze interpretarea dată de naratorul omniscient. Treptat, antipatia lectorului față de personajul plin de controverse se atenuează; amestec aproape inexplicabil de cruzime şi gingăşie, cu accese de furie demențială, dar şi de generozitate absolută, personajul masculin întruchipează nu numai continentul sud-american, ci şi secolul tulburat de mari conflicte sociale căruia îi aparține. Pasiunea, hotărârea şi îndrăzneala strămoşilor săi hispanici, stăpâni absoluți ai oceanelor şi mărilor, nemiloşi cuceritori ai ținuturilor şi triburilor sălbatice se regăsesc în construcția sa. Esteban are ceva din dimensiunea aproape mitologică a întemeietorilor evocați în romanul istoric publicat ulterior, *Ines a sufletului meu*. Latifundiarul autoritar, Stăpânul absolut de la Las Tres Marias nu poate stăpâni nici timpurile, nici evenimentele, cu atât mai puțin sentimentele femeilor din familia sa. Abia în amurgul vieții, bătrânul învață (cu ce preț?) lecția umilinței, a asumării propriilor păcate şi, mai ales, a compromisului. Abdicarea de la propriile principii nu îl transformă într-un învins, ci dimpotrivă, pare să îi confere o nouă dimensiune, mai caldă, mai umană.

Epilogul îi aparține Albei, nepoata născută din dragostea Blancăi pentru Pedro Garcia al III-lea, şi este scris în întregime la persoana întâi. De altfel, ea este cea care „dezleagă" firele demersului narativ: dorința de a scrie împreună cu bunicul său istoria familiei Trueba şi a vremurilor în care au trăit generațiile sale. Prin urmare, Alba „se autodenunță"; îndărătul narațiunii la persoana a treia se află nepoata. Ea pune în ordine paginile Clarei, scrisorile, documentele, poveştile, anecdotele, revelațiile şi vocile spiritelor care nu îşi încetează febrila activitate nici după dispariția bunicii clarvăzătoare şi fantaste. Dacă spațiul narativ al lui Esteban este bine delimitat încă de la începutul romanului, epilogul ne lămureşte şi asupra rolului Albei. Nepoata nu este numai un simplu personaj, autoarea atribuindu-i o menire ceva mai extinsă. Ea este cea care înnoadă şi desface firele țesăturii narative, însăilând la un loc scrisele şi nescrisele, văzutele şi nevăzutele într-o istorie cuceritoare de o mare respirație epică. Acel

BDD-A24973 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:10:09 UTC)

timid „eu” care apare la un moment dat în roman, în jurul paginii 100, şi nu este al bătrânului, ar putea fi Alba, cititorul nerecunoscând-o deoarece la momentul respectiv ea nu este încă personaj; fiica Blancăi se va naşte câteva pagini mai târziu. Cu toate acestea, narațiunea omniscientă depăşeşte capacitățile Albei. Aşa-zisa lipsă de convenții din final ascunde convenții şi mai mari. Personajul feminin este mai degrabă o proiecție ficțională a scriitoarei. Îndărătul nepoatei se află Isabel Allende, cronicar modern şi înzestrat al unui secol plin de cutremure sociale şi controverse pe continentul sud-american cu care nu poți să nu rezonezi în orice parte a lumii te-ai afla.

Pe lângă plăcerea lecturii din lunga vară fierbinte care a trecut, romanul a fost şi un excelent prilej de analiză a articulațiilor intime ale structurii romaneşti. Instanțele comunicării narative pot primi, din perspectiva acestui discurs, noi valențe, iar reconsiderarea relației dintre cititor – autor – narator şi personaje deschide noi posibilități demersului interpretativ.

Bibliografie critică:

Eco, Umberto, *Şase plimbări prin pădurea narativă*, traducere de Ştefania Mincu, Constanța, Editura Pontica, 1997.

Genette, Gérard, *Poetică şi istorie*, în *Figuri*, Bucureşti, Editura Univers, 1977.

Genette, Gérard, *Introduction à l`architexte*, Paris, Seuil, 1979.

Jakobson, Roman, *Essais de linguistique générale*, Paris, Editions de Minuit, 1963.

Kayser, Wolfgang, *Wer erzählt den Roman*?, în *Studien zur Literatur*, Bern, Francke, 1958.

NARRATORS VOICE IN THE NOVEL *THE HOUSE OF SPIRITS* BY ISABEL ALLENDE
(Abstract)

Keywords: *narrative instancy, narrator, heterodiegetic, subjectivity*

Literature represents an act of knowledge wich, in order to become knowledge itself, requires, first of all, some type of communication between the sender and the receiver of the message. The narrative text is characterised by a dynamic interaction between various instances or facts.

BDD-A24973 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:10:09 UTC)

The narrator, who is the most important metamorphosis of instance in a novel, is represented in the novel *The house of Spirits* by Isabel Allende. The South-American writer recreates the history of a family, making use of either an omniscient narrator, who retells the events in the third person singular or of the first person singular, thus embellishing Alba`s or Esteban`s perspectives or narrative voices.

This shifts in the narrative voices builds and leads to different narrative layers, creating an alleged collection of family "memories, gathered in a saga of generations.

Apart from the pleasure derived from the very readind of the novel, it also offers new possibilities to interpret and understand the relation between the reader-the author-the narrator and the characters.

BDD-A24973 © 2016 Editura Mirton; Editura Amphora
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.216.58 (2026-11-16 21:10:09 UTC)